

Ouderlijke verantwoordelijkheid en beïnvloeding



Verlagen zit de vader van Myrthe (10 jaar) tegenover mij in de praktijk. “Ik snap er niks van,” zegt hij. “We zitten met elkaar mijn verjaardag te vieren... kennissen, vrienden en de burens en daardoor hebben we niet alle aandacht voor haar. Ik zie wel dat ze naar boven gaat, maar neem aan dat ze geen zin heeft om bij de volwassenen te zitten. En dan staat opeens de politie voor de deur. Ze heeft boven op haar kamer haar moeder gebeld en gezegd dat ik haar net geslagen heb. Die heeft de politie gebeld. Gelukkig kon ik met de aanwezige vrienden de aanklacht van mishandeling weerleggen, maar waarom doet ze zo iets?”

Wat de vader van Myrthe meemaakte is erg extreem en het valse aangifte doen door de andere ouder gebeurt niet vaak, maar het laat wel zien hoe lastig het is als gescheiden ouder zicht te hebben op wat er bij de andere ouder gebeurt. De moeder van Myrthe heeft in alle oprechtheid en bezorgdheid gereageerd. Ouders scheiden niet, omdat ze het leuk hebben met elkaar en dus is het wantrouwen snel aanwezig. Ouders zijn dus aangewezen op wat hun kind vertelt. De meeste kinderen communiceren exact en correct wat ze voelen (in woord en/of gedrag), maar veel ouders, hulpverleners en andere volwassenen herkennen niet wat kinderen hen proberen uit te leggen. Ze verwachten dat kinderen met gegronde argumentatie komen, waaruit blijkt dat ze gelijk hebben over de manier waarop de andere ouder met hen omgaat, terwijl kinderen geheel vanuit hun gevoel reageren. En die argumentatie moet dan ook nog stroken met allerlei onderzoeken over het belang van contact tussen kinderen en hun biologische ouders. Myrthe had moeite met haar vader omdat ze hem niet kon ‘lezen’. Hij had op het feestje geen aandacht voor haar en ze ‘vertaalde’ dat in ‘ik word afgewezen’. Dat is natuurlijk een verschrikkelijk gevoel. De vader van Myrthe heeft daarbij van zichzelf een rood gezicht en dat komt bij Myrthe over als een ‘streng’ gezicht. Myrthe denkt snel dat haar vader boos is op haar. Hij is juist heel aardig en heeft normaal gesproken volle aandacht en belangstelling voor Myrthe, maar dat is moeilijk te zien aan zijn gezicht. Met behulp van een mediationgesprek heeft Myrthe geleerd om te vragen hoe haar vader zich voelt en wat hij bedoelt. En haar vader vertelt voortaan uit zichzelf of hij gewoon een vraag stelt of boos is. In dit geval bleek het van belang om elkaars gebruiksaanwijzing te leren. Myrthe heeft haar vader ook uitgelegd hoe hij overkomt bij haar en haar vader vertelt beter wat hij bedoelt. De vader van Myrthe heeft zijn verantwoordelijkheid genomen en begrepen wat zijn bewuste en onbewuste invloed op Myrthe is. Dit beschouw ik als liefdevol ouderschap, waarbij de ouder de volle verantwoordelijkheid op zich neemt om de relatie de juiste vorm te geven.

Ouderlijke verantwoordelijkheid en invloed

Kinderen zijn mensen, die geen eigen huis of inkomen hebben. Daardoor zijn ze afhankelijk van de volwassenen om hen heen. Volwassenen (en in de eerste plaats de ouders) hebben dus de taak liefdevol voor hen te zorgen en hen te helpen zichzelf te worden. Die verantwoordelijkheid dient niet licht opgevat. Binnen die belangrijke taak hoort het bij het ouderschap om bewust te worden op welke wijze het kind positief of negatief beïnvloed kan worden. De Rechten van het Kind zijn daarin leidend, en het is de ouder, die deze grote rechten naar de dagelijkse praktijk dient te vertalen. Dat vraagt de bereidheid van volwassenen om kritisch naar zichzelf en het eigen handelen te kijken. En ...communicatie (verbaal en non-verbaal) van het kind serieus te nemen. Dat vraagt van kinderen ook iets: hoe meer ze zichzelf (gevoelens, gedrag) kennen, hoe beter ze kunnen communiceren met volwassenen en uitleggen wat hen bezig houdt.

Wetenschap

In de wetenschappelijke literatuur, zowel als in de praktijk wordt er onderscheid gemaakt tussen invloed en verantwoordelijkheid. Binnen de hechtingstheorie, zoals ontwikkeld door John Bowlby en empirisch onderbouwd door Mary Ainsworth, is het uitgangspunt dat een kind met iedere ouder een eigen, unieke hechtingsrelatie ontwikkelt. Deze relatie ontstaat in de directe interactie tussen ouder en kind en kan niet door een derde worden overgenomen of tot stand gebracht. Aanvullend volgt uit onderzoek naar ouderbetrokkenheid dat de kwaliteit van de relatie tussen een ouder en een kind primair afhankelijk is van het gedrag, de beschikbaarheid en de sensitiviteit van die specifieke ouder. De relatie tussen een ouder (en elke andere betrokken volwassene) en een kind is uniek! In een 'normale' gezinssituatie is dat vanzelfsprekend en spreken ouders (vaak lachend) over 'papa's kindje' of 'die trekt meer naar haar moeder toe'. Kennelijk is het voor iedereen heel gewoon dat een kind twee afzonderlijk (soms totaal verschillende) relaties heeft. Een kind legde mij uit: "Met haar kan ik over gevoelens praten en met hem keihard fietsen. Met haar kan dat niet, want zij houdt niet van sporten."

Hoe anders is 't in een gescheiden situatie. Plotseling moet een kind het 'leuk' vinden om naar de ouder te gaan waar het geen goede band mee heeft kunnen opbouwen, 'omdat het je vader' is. En dan woont deze ouder ook nog eens 30 kilometer verder, waardoor het kind geen eigen sociaal leven heeft. Of het kind krijgt de hoofdverblijfplaats bij de ouder, die emotioneel afwezig is (om wat voor reden dan ook). Kinderen worden door hun afhankelijke positie in een ongewilde Latrelatie gezet, waarbij volwassenen denken dat ze het beter weten dan kinderen. Terwijl kinderen uitstekend communiceren hoe zij zich voelen. Maar er zijn helaas te weinig volwassenen, die bereid zijn de communicatie van kinderen te vertalen naar tekst, die voor volwassenen te snappen is. Het gebrek aan communicatie ligt dus niet bij de kinderen, maar bij de volwassenen.

Praktijk

In een scheidingssituatie betekent het dat een ouder zelf in staat moet zijn een warme, liefdevolle en respectvolle relatie op te bouwen met een kind. De *andere ouder* beschuldigen van het uitoefenen van invloed op die relatie is onterecht, zoals duidelijk is geworden door wetenschappelijk onderzoek. Natuurlijk kan 't zijn dat een kind verschillende 'verhalen' naar de twee ouders vertelt over zijn of haar ervaringen (zoals Myrthe), maar dan is het aan de ouders om samen het kind te confronteren met de verschillende versies. Dat kan in de kindtherapiepraktijk in alle rust en met respect voor de motieven van het kind. Zo wordt voorkomen dat ouders conflict maken over een 'dubbel' verhaal.

Binnen de literatuur over co-ouderschap wordt dit onderscheid verder uitgewerkt. Daarbij wordt onderscheid gemaakt tussen:

- Het *ondersteunen* van de andere ouder in diens rol en
- Het dragen van *verantwoordelijkheid* voor de relatie tussen die ouder en het kind.

De verantwoordelijkheid voor het hebben van een fijne relatie ligt bij de betreffende ouder zelf en is niet overdraagbaar.

Dit betekent dat het vanuit wetenschappelijk perspectief niet verdedigbaar is om van een ouder te verwachten dat deze zorgdraagt voor het tot stand komen of behouden van een goede band tussen de andere ouder en het kind. De ouder kan deze relatie niet creëren of dragen; deze kan uitsluitend ontstaan in de directe interactie tussen de ouder en het kind. En uit de praktijk blijkt dat een relatie die voor de scheiding warm, liefdevol en contactgericht is, na de scheiding gemakkelijk wordt voortgezet.

Frequentie of diepgang van contact

Diep contact kan in een minuut ontstaan, zoals ieder mens weleens heeft ervaren. Daar hoeven geen weken voor uit getrokken te worden. Het is dan ook een logisch gevolg dat uit onderzoek blijkt, dat niet de *frequentie van contact* op zichzelf bepalend is voor de kwaliteit van de ouder-kindrelatie, maar met name de *kwaliteit van de interacties*, waaronder emotionele beschikbaarheid en sensitiviteit. Dit impliceert dat de kwaliteit van de relatie niet kan worden afgeleid uit contactfrequentie alleen. Het is daarom wat mij betreft wonderlijk dat er in de rechtbank met regelmaat wordt besloten om 'het contact weer langzaam op te bouwen'. Een goed en fijn contact heeft niets te maken met hoe lang iemand bij een persoon aanwezig is.

Van een ouder mag in redelijkheid (volgens de wet) worden verwacht dat zij de relatie tussen het kind en de andere ouder niet belemmert en het kind niet belast met conflicten, voor zover de situatie veilig is. Veilig in de zin van zowel fysieke veiligheid als gevoels-veiligheid. Dit is echter wezenlijk iets anders dan verantwoordelijkheid dragen voor de kwaliteit of het bestaan van de relatie van een kind met een andere volwassene. Het toeschrijven van deze verantwoordelijkheid aan de ene ouder naar de andere ouder, miskent daarmee zowel de aard van hechtingsrelaties als de individuele ouderlijke verantwoordelijkheid zoals die in de wetenschappelijke literatuur wordt beschreven.

Beïnvloeding: schadelijk of ondersteunend?

Beïnvloeden van de relatie met de andere ouder kan alleen plaats vinden als het kind gevoelsmatig 'klem' komt te zitten. Het kind voelt zich bijvoorbeeld intern verscheurd en 'kiest' partij om van het nare gevoel van binnen af te komen. Beïnvloeding (positief of negatief) heeft echter geen enkele kans als het kind wordt opgevoed met eigenwaarde en er voortdurend oprechte belangstelling is voor de gevoelens en de gevoels-veiligheid. Ouderlijke beïnvloeding kan schadelijk zijn voor de ontwikkeling van een kind, terwijl ouderlijk gedrag dat de emotionele, sociale en psychologische ontwikkeling juist ondersteunt zeer positief is voor een kind om uit te kunnen groeien tot een gelukkige volwassene.

Schadelijke beïnvloeding zijn gedragingen van een ouder, die de ontwikkeling van een kind kunnen belemmeren of schade veroorzaken. Positieve (goede) beïnvloeding zijn gedragingen van een ouder, die een gezonde ontwikkeling bevorderen.

Slechte ouderlijke beïnvloeding wordt gekenmerkt door onvoorspelbaarheid, emotionele manipulatie, controle en gebrek aan erkenning van het kind. Goede beïnvloeding daarentegen biedt emotionele veiligheid, consistentie, ruimte voor autonomie en onvoorwaardelijke acceptatie, wat essentieel is voor een gezonde ontwikkeling van het kind.

Slechte beïnvloeding	Voorbeelden oudergedrag	Gevolgen voor het kind
Emotionele manipulatie	<ol style="list-style-type: none"> 1. Het kind verantwoordelijk maken voor het emotionele welzijn van de ouder 2. Liefde, aandacht of goedkeuring afhankelijk maken van gewenst gedrag 3. Het oproepen van schuld- of schaamtegevoelens om gehoorzaamheid af te dwingen 	Internaliseren van schuld, angst voor afwijzing, parentificatie
Onvoorspelbaar of inconsequent gedrag	<ol style="list-style-type: none"> 1. Sterk wisselend opvoedgedrag zonder duidelijke verklaring 2. Regels en grenzen die veranderen afhankelijk van stemming 3. Dreigen met consequenties zonder deze daadwerkelijk uit te voeren 	Onveilige hechting, verhoogde stress, moeite met zelfregulatie
Bagatelliseren of negeren van emoties	<ol style="list-style-type: none"> 1. Emoties van het kind ontkennen of minimaliseren 2. Huilen of boosheid bestraffen of uitlachen 3. Geen ruimte bieden voor emotionele expressie 	Emotieonderdrukking, moeite met gevoelens herkennen en benoemen
Psychologische dwang en overmatige controle	<ol style="list-style-type: none"> 1. Geen ruimte laten voor eigen mening of gevoelens 2. Autonomie ontmoedigen of bestraffen 3. Dreigen met afwijzing bij afwijkend gedrag of andere overtuigingen 4. Dwang en gehoorzaamheid eisen met behulp van hogere macht (God zal je straffen. Jehova ziet alles) 5. Het kind voortdurend vertellen dat het lijkt op/hetzelfde moet zijn/denken als de ouder 	Identificatieproblemen, klem, angst voor zelfstandigheid
Negatief rolmodel	<ol style="list-style-type: none"> 1. Agressieve of denigrerende communicatie 2. Problemen oplossen via vermijding, agressie of middelengebruik 3. Gebrek aan verantwoordelijkheid voor eigen gedrag 	Kopiëren van disfunctioneel gedrag, verstoorde normontwikkeling

Goede beïnvloeding	Voorbeelden oudergedrag	Gevolgen voor het kind
Emotionele beschikbaarheid	<ol style="list-style-type: none"> 1. Gevoelens van het kind erkennen en serieus nemen. 2. Troost en nabijheid bieden bij stress of verdriet. 3. Aandacht hebben voor het kind, ook bij moeilijk gedrag 	Veilige hechting, betere emotieregulatie, toegenomen zelfvertrouwen
Consistente en voorspelbare opvoeding	<ol style="list-style-type: none"> 1. Heldere regels en verwachtingen communiceren. 2. Consequent handelen bij grensoverschrijdend gedrag. 3. Grenzen stellen zonder emotionele afwijzing 	Gevoel van veiligheid, duidelijkheid, stressreductie
Positief rolmodel	<ol style="list-style-type: none"> 1. Respectvol omgaan met anderen. 2. Eigen fouten erkennen en herstellen. 3. Emoties op een gezonde manier uiten 	Ontwikkeling van sociale vaardigheden en moreel besef
Ondersteunen van autonomie	<ol style="list-style-type: none"> 1. Het kind keuzes laten maken passend bij de leeftijd. 2. Eigen initiatieven en interesses stimuleren. 3. Fouten benaderen als leermomenten 	Zelfstandigheid, ontwikkeling unieke identiteit, intrinsieke motivatie
Onvoorwaardelijke acceptatie	<ol style="list-style-type: none"> 1. Het kind accepteren los van prestaties of gedrag. 2. Liefde en betrokkenheid blijven tonen bij fouten. 3. Kritiek richten op gedrag, niet op de persoon. 	Gezonde eigenwaarde, emotionele veerkracht

Wetenschappelijke onderbouwing

1. Ainsworth, M. D. S., Blehar, M. C., Waters, E., & Wall, S. (1978). *Patterns of Attachment*. Hillsdale, NJ: Erlbaum.
2. Bowlby, J. (1969/1982). *Attachment and Loss, Vol. 1: Attachment*. New York: Basic Books.
3. Choe, S. Y., Laursen, B., Cheah, C. S. L., Lengua, L. J., Schoppe-Sullivan, S. J., & Bagner, D. M. (2023). Intrusiveness and emotional manipulation as facets of parental psychological control. *Human Development*, 67(2), 69–87.
<https://doi.org/10.1159/000530493>
4. Kallitsoglou, A., & Repanab, V. (2021). Attachment disorganisation and poor maternal discipline in early childhood. *Emotional and Behavioural Difficulties*, 26(4), 436–448.
5. Morris, A. S., Criss, M. M., Silk, J. S., & Houtberg, B. J. (2017). The impact of parenting on emotion regulation. *Child Development Perspectives*, 11(4), 233–238.
6. Wagner, K. N., Johnson, L. N., & Bradford, A. B. (2025). Emotion regulation in parent–child relationships: A decade review. *Contemporary Family Therapy*, 47, 435–445.
7. Joussemet, M., Landry, R., & Koestner, R. (2008). A Self-Determination Theory perspective on parenting. *Canadian Psychology*, 49(3), 194–200.
8. Grolnick, W. S., & Ryan, R. M. (1989). Parent styles associated with children’s self-regulation. *Journal of Educational Psychology*, 81(2), 143–154.
9. Brueckmann, M., Teuber, Z., Hollmann, J., & Wild, E. (2023). What if parental love is conditional? *BMC Psychology*, 11, 322.
10. Tsang, K. K. Y., & Lam, S. (2023). Parental unconditional acceptance. *Social Development*, 32, 1192–1207.

Verder lezen: artikelen van ‘Wij zijn t SAT’ en ‘Child Consult- Charlotte Visch’ te vinden op www.charlottevisch.nl

Wij zijn t SAT (2016) Geen contact met één van de ouders

Wij zijn t SAT (2020) Ouderverstotingssyndroom

Wij zijn t SAT (2022) Contactherstel: 7 stappenplan

Wij zijn t SAT (2023) Het klemcriterium

Charlotte Visch (2012) Boek: De sleutel tot je kind; Uitgeverij Child Consult

Charlotte Visch (2018) Contactherstel: doel of uitkomst

Charlotte Visch (2025) Als contact niet vanzelfsprekend is na scheiding

Charlotte Visch (2026) Loyaliteitsconflict is geen bestaande diagnose